

Den uppenbarliga
Fritänkaren

Nr. 283 Mars 2020

Tjugoåttonde årgångens fjärde nummer

Innehåll :

Göteborgs Skrivarsällskaps årsmöte 2020	2
Konkurs genom historien – bli slav, bli avrättad eller gå i landsflykt?	2
Sagan om Vivaldi	4
Ahasverus annaler, del 193: <i>Rossinis katekes</i>	7
Liten summering av Shakespeareproblemet – Anders Ekman in memoriam	8
Några filmer	10
Några milstenar – mars 2020	18
Samtal på vägen – höstresan 1992, del 5: <i>Tillbaka till Athen</i>	18
Ett nytt paradig	20

Fritänkaren, som utkommit med 282 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på
Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)
eller Göteborgs Skrivarsällskaps plusgirokonto, pg 35 86 46 – 8

Glöm inte att ange avsändare!!

Alternativt IBAN-nummer:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 12.3.2020

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Fritänkarens enda ambition är att göra varje nummer läsvärt från början till slut.

Göteborgs Skrivarsällskaps årsmöte 2020

Utomordentligt årsmöte genomfördes den 28 februari med Göteborgs Skrivarsällskap med många intressanta diskussioner. Bland annat kom Bellman och Birger Sjöberg på tapeten med deras Ulla Winblad och Frida, vilkas existens alltid förblivit lika gåtfulla. Förvisso fanns de i verkligheten, men hade Bellman verkligen något reellt relationsmässigt samröre med Ulla Winblad, och älskade Birger Sjöberg Frida på något annat sätt än på avstånd? Man påminner sig då också Johan Anders Wadman och dennes gåtfulla förhållande till Hildur i hans lilla vrå bland bergen – fanns hon över huvud taget i verkligheten? På samma sätt förhöll sig Dante till sin Beatrice, som han aldrig hade något förhållande med men desto mera utsägligt dyrkade på avstånd. Här är alltså tre litterära damer odödliggjorda genom dyrkande diktare, medan man egentligen inte vet någonting alls om dessa förevigade damer, som tydligen mest älskades i sina skalders fantasier i ett slags extrem andlig-platonisk kärlek, som aldrig bar ett spår av erotik.

Sällskapets aktiviteter och brist på aktiviteter kom också på tal och ifrågasattes – fastän sällskapet har en hemsida på facebook skrivs det väldigt litet på denna hemsida av medlemmarna, som verkar ha någon sorts skräck för att skryta om sig själva, medan alla faktiskt är produktiva – här kan man verkligen prata om falsk blygsamhet. Det faktum att sällskapet under 2019 förlorat två av sina mest kreativa och innovativa förmågor, Jan Khouback och Ingemar Hermansson, borde inte leda till någon depression för sällskapet utan snarare genom sorgens kraft inspirera till krafttag i fortsatt diktning och nyskapande.

Konkurs genom historien - bli slav, bli avrättad eller gå i landsflykt?

Ordet konkurs kommer från det latinska orden "Concurro", som betyder springa och ordet "con", som betyder med. Bilden som målas upp i det inre är hur ett antal fordringsägare springer tillsammans för att på något sätt få betalt för sina fordringar. Ett annat ord som är förknippat med "konkurs" är förstås "bankrutt", som kommer av italienskans "banco rotto", vilket syftar på en bänk vid vilken bankirerna satt när de växlade pengar. "Banco rotto" betyder att bänken är sönderslagen.

Att gå i konkurs – när man inte längre kan betala sina skulder – är i vår tid en ganska skonsam process. Genom användningen av aktiebolag är det bolaget som äger problemen. Privatpersonerna som äger bolaget klarar sig ofta relativt helskinnade ur krisen.

Annat var det förr. Om vi går tillbaka till antikens Grekland så fanns inget som motsvarade konkurs. Tog pengarna slut fick man istället bli slav hos den man var skyldig pengar. Det fanns dock fördelar för den som blev slav på detta sätt: ägaren fick inte misshandla eller döda sådana slavar, och friheten fick man åter när man arbetat av sin skuld – en form av skuldsanering. Värre var det för hans eventuella tjänare, som alla fick träda i evig tjänst hos fordringsägaren och utan ersättning.

Den judiska kulturen hade en betydligt mer skonsam attityd till den stackare som stod på näsan i affärer. Enligt Femte Moseboken i Bibeln fordrades att fordringsägare skulle avskrika sina skulder automatiskt vart sjunde år. Verkligen en

form av tidig skuldsanering, men man kan ju tänka sig vilken fart det måste ha blivit på skuldindrivarna när det återstod några månader på det sjätte året! Det sjunde året kallades för ett "jubelår", och ser man det ur den skuldsattes synvinkel kan man ju verkligen förstå denna benämning.

Inom Islam säger Koranen att den som hamnar i dåliga affärer ska få tid på sig att betala sina skulder och en chans att invänta bättre tider.

Djingis Khan var själv en handlingens man och ansåg att alla skulle få en chans att förbättra sig. Så det var tillåtet att göra konkurs inte bara en, utan två gånger. Men om man orsakade en tredje konkurs så fick man betala de nya skulderna med döden. Inga långdragna domstolsprocesser där inte.

Även en stat kan ju råka hamna i konkurs, något som Filip II av Spanien fick uppleva inte bara en utan fyra gånger och dessutom med ganska korta mellanrum mellan 1557 och 1596. Med tanke på att Spanien var världens främsta stormakt med bland annat enorma silvertillgångar i Sydamerika vid den här tiden, så säger de många statsbankrutterna något om hur uselt man skötte sina finanser.

Englands kung Henrik VIII stod för en reform som till viss del lever kvar i vår tid genom sin "Statute of Bankrupts". När konkursen var ett faktum tog staten ett grepp om den olycksaliges tillgångar och auktionerade ut dem. Tillgångarna fördelades sedan lika (Pari Passu) mellan alla fordringsägarna. Detta skyddade givetvis inte den som gjorde konkurs men skapade någon form av rättvisa mellan de som låg ute med tillgångar. Synen på den som gjorde konkurs var, att det handlade om en "förbrytare", och ett huvudsyfte med konkursen var att förhindra att densamme flydde ur landet.

Bilden: Carl Michael Bellman gick i personlig konkurs inte mindre än tre gånger under sin levnadsbana.

Vänder man så blicken till vårt kära fosterland, så kan man konstatera, att konkurs var ett ganska vanligt fenomen i 1700-talets Stockholm. Vår store viskompositör Carl Michael Bellman skrev flera sånger i ämnet och gick för egen maskin i personlig konkurs inte mindre än tre gånger (vilket alltså skulle ha förlänat den stackars visdiktaren dödsstraffet under Djingis Kahns dagar – vi kan alltså se att situationen för den som får ett rejält ebb i kassan förbättras kontinuerligt).

1766 presenterades en ny konkurslagstiftning i Sverige som innebar, att den konkursade inte behövde fly landet längre. Och man kan förstå att den nya lagen infördes, när man läser de gamla arkiven som berättar att bara i Stockholm, som på den tiden hade 70,000 invånare, skedde en konkurs om dagen.

Det var dock lika skamfullt som tidigare att göra konkurs. I de bevarade konkursförklaringarna, som var ett brev där den drabbade själv fick förklara hur han hamnat i sådant trångmål, finns de som menar att livet inte längre är värt att levas. Och ända fram till relativt nyligen höll den inställningen i sig – att göra konkurs är skamligt och något som kan påverka hela livet och framtiden.

Så är det som tur är inte längre. Vi har ju lyckligtvis lämnat stora delar av "skamsamhället" bakom oss. De flesta människor har stor förståelse för att alla affärsverksamheter inte fungerar i långa loppet och att de som står bakom ett konkursbolag inte skiljer sig från de flesta andra strävsamma och goda människor.

(från RSM)

Sagan om Vivaldi

År 1291 upptäcktes Kanarieöarna av två män från Genua som hette Ugolino och Vadino Vivaldi. Det är första gången namnet Vivaldi låter tala om sig i historien. Dess värre fick de ingen ära för sin upptäckt, ty de dog kort efteråt till sjöss genom umbäranden. De kan ha varit bröder, och de kan ha varit släkt med Antonio Vivaldis förfäder.

Egentligen börjar dock sagan med staden Venedigs födelse under Attilas hunners härjningar år 453, när flyktingar från land sökte sig ut till Venetolagunens öar och där började bygga ett samhälle i hopp om att kunna få leva i fred för fastlandets världsliga barbarstormar. Den första dogen i den venetianska republiken valdes 697, och exakt tusen år senare har staden vuxit till Canalettos, Francesco Guardis, Carlo Goldonis, Monteverdis, Gabrielis, Guarneris och Antonio Vivaldis oförgätliga skönhetsstad Venedig.

Vivaldis farföräldrar utmärkte sig i Brescia, men hans far kom till Venedig med sin mor som tioårig pojke för att lära sig till barberare. 1685, när Händel och Bach föddes, är dock Giovanni Battista Vivaldi en 30-årig violinist i stadens Santa Cecilia-orkester. I raksalongerna, där det alltid fanns musikunderhållning för väntande kunder, hade han gradvis bytt yrke. Antonio föddes den 4 mars 1678 efter att fadern varit gift i exakt sju månader. Antonio föddes två månader för tidigt och blev äldst i en syskonskara på tre bröder och tre systrar.

När man hör på Vivaldis musik slås man av dess absoluta renhet. Där finns aldrig någon disharmoni eller oregelbundenhet. Den är så absolut harmonisk att många tröttnar på den då den förefaller att alltid upprepa sig och aldrig förändra sin

harmoniska struktur. Den verkar därigenom nästan kyskt jungfrulig, och även hans liv var till 100% jungfruligt. Han prästvigdes vid 15 års ålder och var tio år senare en färdigutbildad präst. Emellertid var han inte alls någon jungfru astrologiskt utan motsatsen, alltså en av musikhistoriens många framstående fiskar, liksom Händel, Rossini, Chopin, Smetana, Musorgskij, Rimskij-Korsakov, Ravel, och många andra.

Att hans musik blev så jungfrulig och nästan segregerat renodlad i sitt ljusa harmoniska durspråk berodde dock mest på hans kroppsliga defekt: han led hela livet av en svår lungsjukdom kanske relaterad till tuberkulos, vilken hindrade honom i hans yrkesutövning, så att han ibland måste avbryta den heliga mässan när han läste den utan att kunna avsluta den. Komponerandet krävde en mindre sträng disciplin, som tillät honom att ta mera pauser och koppla av, så att denna verksamhet med åren mer och mer fick ersätta prästkallet. Han kallades dock alltid *il prete rosso*, "den röda prästen", då han liksom sin far var rödhårig.

När kyrkan förebrådde honom för hans sekulära liv i hans äldre dagar skrev han i ett brev:

"Jag har inte läst mässan på 25 år, och jag kommer aldrig mer att göra det, inte för att jag förbjudits göra det, utan av nödtvång på grund av den sjukdom jag lidit av sedan födseln. Det första året efter min prästvigning läste jag ofta mässan men tvingades sluta, då jag tre gånger upplevde att jag måste lämna altaret mitt i mässan för min sjukdoms skull utan att kunna slutföra gudstjänsten.

Därför lever jag nästan bara hemma och kan bara lämna min bostad med droska eller gondol, ty till följd av mitt onda i bröstet kan jag inte gå. Ingen bjuder mig till sig, ty alla känner till min sjukdom. Vanligen kan jag lämna min bostad efter frukost men aldrig till fots. Därför läser jag inte mässan."

Den enda medicinen mot hans sjukdom blev musiken, och egendomligt nog gav denna honom sådana krafter att han aldrig tvingades avbryta sitt musicerande. Genom sina operor och konserter med det berömda *Ospedale della Pietá* med enbart virtuosa damer, som även framförde hans oratorier, blev han internationellt uppskattad och berömd och stod på god fot med både hertigar, kungar och kejsare som han brevväxlade med. Som människa var han sangvinisk och mycket intensiv, en sann konstnär som levde bara för stunden.

Mot slutet av sitt liv fick han ekonomiska problem genom kriget i Europa, som hindrade dess furstar från att ta hans tjänster i anspråk, varför han såg sig tvungen att genomföra en större konsertresa. Därför dog han i Wien den 28 juli 1741 genom strapatser och motgångar. Längre kom han inte på sin resa, och han var då nästan utarmad. Hans begravning blev nästan lika fattig som Mozarts på en begravningsplats som likviderades 1858 genom Ringstrasses konstruktion. Vivaldis grav är alltså lika obekant som Mozarts, och hans kyrkogård finns inte ens kvar.

Han glömdes nästan genast, och hans musik föll strax ur modet. I samband med återupptäckten av Bachs musik under 1800-talet blev det åter tal om Vivaldi genom Bachs bearbetningar, men återupptäckten av Vivaldi kom inte förrän i följande sekel.

I vårt bullersamma århundrade med så mycket missljud, den klassiska musikens urspårning, atonalitetens genomförande och rockmusikens skrikiga hysteri har som kontrast mot allt detta Vivaldis musik väckts ur sin sovande grav ungefär som Drottningholmsteatern, och den framstår idag som den kanske renaste musik som någonsin har komponerats.

Vivaldi var ingen musikteoretiker utan en praktisk musiker, som kände sin lilla damorkester utan och innan och visste vad orkesterklang var för något och kunde manipulera med denna som han ville. Det viktiga för honom var hur det skulle låta, inte den intellektuella kompositionstekniken. Det fenomenala med hans musik är just dess kristallklara välljud. Ingen stämma eller not är onödig, utan han använder bara måttet lagom för att tillfredsställa det mänskliga örat utan att belamra det med för många stämmor på en gång, så att örat går miste om de flesta, som drunknar i kontrapunktiken, medan han strikt håller sig till melodi och ackompagnemang perfekt harmonierad. Det är hemligheten: ekonomi. För litet gör konsumenten bara hungrigare, och för mycket får honom att kräkas och storkna. Vivaldi håller sig konsekvent i mitten hela tiden, utan att det fulländade välljudet någonsin störs av någon disharmoni eller att någon bärande stämma störs av inkräktande motstämmor. Kontrapunktiken uppfann tekniken med motstämmor som försäkring ifall att melodierna inte skulle vara tillräckligt effektiva, så att motstämmorna skulle kunna komplettera dem vid behov, men en tillräckligt levande melodi behöver inga motstämmor. Det är ytterst sällan man hos Vivaldi hör någon melodi som man inte gärna gnolar med i eller inte lyssnar till med välbehag.

Endast en annan italiensk kompositör har haft samma kristallklart utmejslade melodiska koncentration i förening med sinne för en perfekt renhet i harmoniken, och det var Giuseppe Verdi.

Och Vivaldi komponerade inte bara 409 konserter. Han producerade också 136 kammarmusikverk, 54 sakrala körverk och 46 operor.

Det var något förbryllande med denne kompositör. Efter kronan på sitt livsverk med den imponerande stora operan "Wilhelm Tell" verkade han fullkomligt tystna som kompositör, då det inte verkade bli något mer. Han var bara 37 år gammal och hade som ingen annan kompositör lagt världen för sina fötter, så att han till och med slagit ut Beethoven i Wien, men ändå blev det ingen mera opera efter "Wilhelm Tell", den största opera som dittills skapats. Kunde en så stor kompositör bara helt sonika lägga av med att komponera så där utan vidare?

Naturligtvis fick han som alla andra i Paris vid den tiden problem i samband med de politiska omvälvningarna med gatustrider och barrikader i Paris som störde hela världsordningen, och Rossini kunde inte längre fortsätta leda Parisoperan, men det borde ju inte hindra honom från att fortsätta komponera och skapa nya operor. Tvärtom borde han få mera tid över för just sin skapande verksamhet.

När jag träffade honom i en salong några år senare tillsammans med andra den tidens giganter, som Alexandre Dumas, Berlioz, Chopin, Liszt och andra, kunde jag inte låta bli att närmare känna honom på pulsen. Han var utomordentligt stormrik och mer än etablerad och respekterad och högt vördad av alla, men han hade blivit fet och tycktes helt ha gått in för att odla sin vällevnad. När vi var på tu man hand frågade jag honom rent ut:

"Hur kommer det sig att ni inte längre tycks ägna er åt komposition? Ni har inte presenterat någon ny opera eller någon komposition på årtal. Har ni helt övergivit musiken?"

"Hur kan ni tro något sådant? Ni ser ju hur jag frekventerar Paris salonger och flitigt umgås med den nya tidens lovande kompositörer, som Berlioz, Chopin och Liszt. Har man en gång fötts i musiken så kan man aldrig ha något annat ledande liv än det i musiken."

"Det är det jag menar. Men faktum är att ni numera är tyst som kompositör."

"Min käre vän, musiklivet var förödande. Det var ett slit och en slavtjänst utan ände dag och natt, det gällde ju inte bara att komponera utan även att dirigera, repetera, regissera, organisera teatern, hålla alla bollar uppe i luften på en gång, och så hade jag ju mina damer också att bekymra mig om. Det är sant som ni påpekar, att jag efter *Wilhelm Tell* inte producerat någon ny opera, men det ska ni och publiken vara glada för. Jag behövde inte komponera längre efter den mastodontoperan, och det var ärligt talat en lättnad för mig att inte längre nödgas arbeta ihjäl mig med operor. Jag kunde faktiskt ta det lugnt och ägna mig åt mänskligare nöjen i stället, och det här med matlagning har jag funnit en välgörande avkoppling i. Utan mina överväldigande musikaliska plikter kan jag i stället ägna mig åt att vara mänsklig, umgås med damer, idka sällskapsliv i salongerna, prata med folk, delta i goda middagar, njuta av gott vin och nöja mig med att vara en medlem i publiken som alla andra och där desto mera kunna älska musiken och teatern, och ärligt talat så är det viktigare att vara mänsklig än att vara överlägsen och bäst i världen på något område. Jag nådde toppen och nöjde mig med det. Jag behövde inte komma längre eller bli bättre längre. Det vet alla ivriga bergsklättrare, att hur högt de än kommer, så når man förr eller senare en punkt där det inte längre går att komma längre. Har man nått toppen, så kan man inte ta ett steg längre högre upp. Det går inte. Försöker

man överträffa sig själv som den bäste kan man nästan bara trilla ner. Jag föredrar då att slå mig till rätta i soffan och stanna där i bekvämligheten och njuta därav, medan andra får besvära sig med fåfångans ambitioner i stället, och jag uppmuntrar dem gärna. Jag är nöjd med vad jag har och min goda mat och mina goda viner och behöver ingenting mer. Låt mig vara nöjd och hålla till godo, och pressa mig inte till nya onödiga ansträngningar i fåfångans tecken. Mitt komponerande kan inte bli bättre, jag behärskar min konst och kan inte behärska den bättre, så jag låter den vara. Är du nöjd med mitt svar? Jag är rädd att du inte kan få något bättre." Och han bjöd mig generöst på sitt goda vin, och vi fortsatte prata i godan ro om salongslivet i Paris på 1830-talet, som vi båda fann så stimulerande, och jag berörde inte längre det faktum att han hade slutat komponera, efter att han nått den absoluta toppen som alla operakompositörers ojämförlige mästare.

Ändå levde han i nästan 40 år till efter sin sista avslutade opera, och än en gång så kunde han faktiskt överraska världen, med att på sin ålders höst plötsligt börja presentera nya kompositioner igen. Han kallade dem "min ålderdoms synder" och de utgjordes av nästan enbart sakral musik. Det var ett mäktigt "Stabat mater" för kör, solister och orkester, och efter det kom han dessutom ut med en utomordentligt intressant "Messe solennelle" för kör, solister, piano och orgelharmonium, som inte liknade någon annan mässa. Haydn och Mozart, Beethoven och Schubert hade åstadkommit hur stora och strålande mässor som helst, men Rossinis avslutande mässa var något helt annat, ett intimt verk med drag av både Palestrina och opera, med utsökta sopran- och tenorrior och en musik som bara kunde definieras som så ren och absolut att den inte kunde bli mera koncentrerad och kärnfull i sin fullkomliga harmonik. Verdis Requiem många år senare är rena operan, men fastän Rossini var en fulländad operakompositör och knappast kunde annat än göra komiska operor, så är denna mässa i sin absoluta musikaliska renhet och komprimerade sakrala intimitet något fullständigt unikt i den sakrala genren. Det var ingen ålderdomlig synd han gjorde sig skyldig till med sådana ödmjuka tillskott i musikrepertoaren utan snarare gudomligt generösa gåvor av högsta tänkbara musikaliska ovärderlighet.

Liten summering av Shakespeareproblemet

Vi har nåtts av det beklagliga dödsbudet att Anders Ekman gått bort. Han var en av de främsta deltagarna i vårt omfattande Shakespearesymposium i Göteborgs Skrivarsällskap kring Pingst 2002, där han företrädde Francis Bacon som kandidat till Shakespeares verk dock utan att någonsin absolut hävda att Bacon var den verkliga diktaren, och denna linje höll han konsekvent: han nöjde sig med att presentera hållbara argument för Bacons delaktighet i *The First Folio*, utan att gå in på att han skulle ha varit den verkliga diktaren. Under årens lopp fortsatte vi hålla kontakt, och han skickade mig talrika brev och uppsatser i frågan, som alla finns sorgfälligt bevarade.

Och vad finns det då för argument för den etablerade diktaren William Shakespeare, utom hans namn på boken över hans samlade påstådda pjäser, med ett uppbåd av dikter i företalet som enkom skrivna för att etablera honom? Enligt

etablissemangent finns det ingen anledning att ifrågasätta att Shakespearedramatiken inte kan ha skrivits av någon annan än Shakespeare, eftersom den utgavs i hans namn. Emellertid utgavs den tryckta standardupplagan av denna dramatik först sex år efter hans bortgång och nio år efter att han lämnat teatern för gott, och denna tryckta standardversion, *The First Folio*, bestod nästan till hälften av dramer som aldrig utgivits tidigare, en del aldrig spelats tidigare; och en del av dramerna som faktiskt tryckts tidigare (i dålig *Quarto*-upplaga) förelåg i slutupplagan i förändrad eller rentav mycket förändrad form, främst *Hamlet* och *Othello*. Någon måste alltså ha bearbetat och berikat dramerna efter den officiella diktarens död och det i väsentligt hög grad.

Naturligtvis kan man inte helt fränkänna William Shakespeares delaktighet i de verk som bär hans namn, men tyvärr talar det mesta för att denna delaktighet faktiskt inskränkte sig till enbart lånet av hans namn. De urkunder vi har av honom själv är enbart affärshandlingar som definitivt bekräftar honom som slipad och framgångsrik affärsman – han dog som en av Englands rikaste män. Han gjorde affärer med fastigheter, han hamstrade malt när det var förbjudet på grund av nödtillgång för att sedan göra sig en förmögenhet på nästan ett maltmonopol, och framför allt var han affärsmässigt driftig när det gällde teaterverksamhet. Vi har bara sex egna signaturer av honom, som knappast är läsliga på grund av knapp och skakig handstil, han lämnade inga böcker efter sig när han dog, alla i hans familj var praktiskt taget analfabeter utom en svärson, som var läkare, och hans dotter använde ett bomärke som signatur. I hans hemstad Stratford kunde det aldrig lokaliseras något enda tecken eller bevis på att han någonsin bedrivit någon litterär verksamhet alls. Hans skolutbildning var nästan obefintlig, och ändå vittnar pjäserna i hans namn om en universell mångkunnighet i så vitt skilda ämnen som juridik, antik och brittisk historia, främmande länders geografi, sjömanskap och allt möjligt. Kort sagt, allt vi har i bevismaterial om mannen William Shakespeare tyder på att han inte var någon diktare. Hans testamente, ett av den tidens mest omfattande, handlar bara om ägodelar utan att en enda bok nämns, medan han ger sin hustru sin "nästbästa säng" och ingenting vidare. Inte ens det skrev han själv, utan testamentet dikterades.

Vad har vi då om Francis Bacon som kan binda honom till den enormt kvalitativa diktningen i Shakespeares namn? Åtminstone betydligt mer än vi har om Shakespeare. Även han var teaterbiten, han medverkade själv i sin ungdom i den tidens studentspex och var flitig och effektiv i denna verksamhet och skrev flera sådana pjäser själv, när han studerade juridik vid *Gray's Inn*, som producerade dessa spex under omfattande festligheter. Han var i sin ungdom mycket i Frankrike vid Henrik IV:s hov i Navarra och intimt förknippad med det franska kungahuset, och flera av Shakespeares pjäser förråder sådan intim kännedom om franska hov. Med sin bror Anthony Bacon arbetade han med den brittiska säkerhetstjänsten efter Sir Francis Walsinghams frånfälle med kontaktnät och brevväxling över hela Europa, en verksamhet som han aldrig släppte. Ben Jonson, Shakespeares åtta år yngre kollega, var en av Bacons viktigaste sekreterare, i synnerhet under den tid då *The First Folio* kom till, och i redigeringen av *The First Folio* är ingen hand i redigeringen tydligare än Ben Jonsons. Det ligger alltså nära till hands att anta att Francis Bacon hade en avgörande styrande hand i Ben Jonsons redigering av *The First Folio*.

Varför skulle då Bacon inte vara den verkliga diktaren? Det främsta problemet är, att Bacons stil är oförenlig med diktarens. Bacon var vetenskapsman, politiker och filosof och torr som sådan, han skrev knappast någonsin en enda dikt, medan diktaren är en varmt humanistisk poet med en blomstrande och oöverträffat högt utvecklad stil, vars utomordentliga utsvävande fantasi och blomstring inte har någon beröringspunkt alls med vad Bacon skrev och gav ut. De är stilmässigt bjärt väsensskilda och oförenliga nästan som varandras motsatser.

Christopher Marlowe var efter att han övergivit sina teologiska studier i Cambridge agent i Sir Francis Walsinghams säkerhetstjänst och som sådan påfallande anlita för uppdrag i främst Frankrike men även andra länder på kontinenten. Genom katedralskolan i hans hemstad Canterbury hade han fått en gedigen skolning från början, vilken han uppenbarligen tillgodogjort sig och tillämpat så väl, att han fick ett stipendium för fortsatta studier i Cambridge, där han träffade och blev vän med flera av tidens ledande intellektuella, främst Sir Walter Raleigh, drottningens enda alltid bestående gunstling, tillsammans med vilken Marlowe skrev en av tidens betydande herdedikter. Efter Sir Francis Walsinghams död blev dennes yngre kusin Sir Thomas Walsingham Marlowes beskyddare, välgörare, sponsor och vän.

Vi ska inte här gå in på alla de praktiska överensstämmelser med Shakespearediktarens personlighet och liv som Marlowes liv erbjuder, då vi gjort det så många gånger här tidigare i denna debatt, utan här nöja oss med det påtagliga i hur Shakespeares och Marlowes stilar stämmer överens. Marlowes episka dikt "Hero och Leander" och Shakespeares "Venus och Adonis" och "The Rape of Lucrece" erinrar så starkt om varandra som om båda diktarna kunde den andras dikt(er) utantill. Marlowes sista stora pjäs innan han försvann "Edward II" presenterar den fulla mognaden och utvecklingen av det elisabetanska dramat (som Marlowe var den som skapade) i dess definitiva och fullkomliga form, vars mall sedan alla Shakespearepjäserna noggrant följer enligt samma anda, stil och personlighet.

Kort sagt, ingenting i vad vi vet om människan William Shakespeare påvisar något spår av autenticitet i hans koppling till diktaren och hans diktning, hos Bacon finns det klara praktiska kopplingar till *The First Folio*, medan det endast hos Marlowe finns onekliga stylometrisk kopplingar till diktaren och hans verk.

Se vidare hela vår Shakespearedebatt (sedan 1996):

<https://clanciai.files.wordpress.com/2019/02/shakespearedebatten.pdf>

Några filmer

Kapten Blod (1935)

Errol Flynns triumferande debut som ledande svärdsfäktare för resten av livet

Att se denna klassiska piratfilm igen efter så många decennier så förvånansvärt frisk och opåverkad av sin ålder i sin granna prakt var som att se den som alldeles ny och pinfärsk, medan höjdpunkten ändå är när Errol Flynn och Basil Rathbone börjar samarbeta, som kulminerar i filmens praktfullaste svärdsduell inför havets anlete, vilket utgör en hörnsten i filmhistorien. Olivia de Havilland (som lever ännu) är här alldeles för ung och vacker för att vara helt igenkännlig, men alla skådespelare inspireras till att bjuda på sitt bästa av sin hänsynslösa men expertmässiga regissör.

Efter 85 år är den fortfarande utan jämförelse en av de mest bländande svärdsfäktarfilmer som någonsin gjorts.

Dangerously They Live (1941)

John Garfield som läkare under psykiatrikern Raymond Massey

Det intressanta med denna film är intrigen, som kunde ha väckt Hitchcocks intresse, som skulle ha kunnat göra ett mästerverk av den i jämnhöjd med "Utrikeskorrespondenten". Historien växlar hela tiden mellan ständiga överraskningar och oväntade vändningar, medan man redan från början körs ut på hisnande äventyr när en flicka kraschar i sin taxi och vaknar upp på ett sjukhus med fullständig minnesförlust, men lyckligtvis finns John Garfield redan i ambulansen att ta hand om henne, och han blir också förd ut på en farlig resa av Raymond Massey som en beundrad tidigare lärare och nu chefspsykiatriker, som är övertygande nog som sådan men som, liksom alltid, är en formidabel dubbelnatur. Tyvärr tar inte regin vara på de enorma möjligheterna i denna intrig utan bara kör på i hårt tempo utan annan ambition än att producera tillfredsställande underhållning. Det är dock fascinerande att observera och konstatera nästan påtagliga James Bond och Ian Fleming-element långt före sin tid fastän kriget är över sedan mer än 75 år. John Garfield och Raymond Massey är det perfekta paret för denna intrig, som konsekvent förblir tvetydig och dunkel ända fram till det förklarande slutet.

Nazi Agent (1942)

Tvillingbröder av motsatt inställning till Nazityskland leder till komplikationer

Detta är en tidig film av Jules Dassin som dock redan bär tydliga Jules Dassin-kännetecken: den genialiska intrigen, den extrema spänningen, den metodiska utvecklingen och djupa pejlingen av karaktärerna, medan det framför allt är Conrad Veidts film. Denne store skådespelare, som nu nästan är helt glömd, var lika dominerande på sin tid som Emil Jannings men en helt annan typ: storsvåxt och överlägsen i en värtalig stil gav han alltid intrycket av överlägsen intelligens, han var den främsta filmspionen i många filmer och gjorde också andra formidabla skurkar medan han även kunde göra en så svår roll som Gwynplaine i "Skrattmänniskan" efter Victor Hugo, för att inte tala om sömngångaren i "Doktor Caligaris kabinett". Här spelar han två mycket väsensskilda tvillingar, så att de inte ens verkar som tvillingar först, den ena en bokhandlare och frimärkssamlare och den andra konsul för Nazityskland. Konsuln vill använda sin brors butik för hemlig korrespondens, och när den fattigare brodern vägrar samarbeta uppstår en konflikt, men vilken av bröderna är det som överlever? Svaret är Conrad Veidt.

Intrigen inbegriper en romantisk melodram, då en kvinnlig pianist är involverad med konsuln, en flykting som inte haft något annat val än att samarbeta med nazisterna, medan också hans gamle betjänt kommer att spela en viktig och mycket sympatisk och mänsklig roll. Det är hur tydligt som helst att Jules Dassin redan här fäste stor vikt vid sina karaktärer.

Det är inte en stor film men definitivt en lovande start för Jules Dassin, och Conrad Veidt är som alltid imponerande suverän.

Le baron fantôme (1943)

Gotisk skräck blandad med idyllisk komedi

Detta är en gotisk kuriositet skriven av Jean Cocteau, som själv spelar den spöklige baronen som övergår till att bli mumie. Hans syster kommer till det gotiska slottet med två unga flickor som pank på jakt efter ett nytt hem, varför de slår sig ner i det förfallna slottet, som är som direkt hämtat ur Edgar Alla Poes värld. Flickorna blir vän med en tjänstgörande dräng, som med åren växer upp till Alain Cuny, alltid en mycket fascinerande aktör, mest känd för sina oförglömliga framträdanden i Marcel Carnés "Nattens gäster" och den franska färgversionen av "Ringaren i Notre Dame" med Gina Lollobrigida och Anthony Quinn, där Alain Cuny spelar Claude Frolo, den galne prästen. Här gör han en mycket sympatisk karaktär som vinner allas sympatier ända fram tills hans verkliga identitet avslöjas, men sedan avslutas filmen med en fest. Filmen är mycket expressionistisk och erinrar om den tyska expressionismens bästa dagar, och historien är inte så dålig – den till och med slutar lyckligt med alla nöjda och glada. Det är dock de gotiska scenerna som gör filmen sevärd och minnesvärd, särskilt den ytterst suggestiva och estetiskt extremt utarbetade sömngångarscenen, som är exceptionell i filmhistorien för sin poesi, skönhet och extrema romantik. Som kuriositet är filmen ovärderlig och passar väl in i mönstret av Cocteaus övriga fantastiska filmer som "Skönheten och odjuret" och "L'aigle à deux têtes" och är mycket stämningsfull – medan man kunde undvara dess inslag av komedi.

Vrakspillror (The Woman on the Beach, 1947)

Två tragiska män med sina liv förstörda, strandade mot en kvinna

Detta är en märklig och okänd film av Jean Renoir som har blivit orättvist bortglömd och ignorerad. Den sticker ut som den uddaste i hans produktion, medan den i själva verket är hans enda försök i noir-vägen. Den var så djärv i sina dramatiska scener att producenterna klippte bort stora delar av den, i synnerhet scener mellan Robert Ryan och Joan Bennett av det mera utmanande slaget – därför blev filmen så kort. Men det är inget fel på dess intensitet, som andlöst håller i sig hela vägen, och det är också Renoirs mest romantiska film med det stormiga havets ständiga närvaro i det suggestiva klippkustlandskapet med ett viktigt vrak i centrum, och skådespelarna är utomordentliga, särskilt Charles Bickman som den blinde konstnären. Han lever där på kusten med sin fru Joan Bennett när Robert Ryan med PTSD som strandad soldat från kriget kommer förbi och komplicerar relationerna. Jag har sällan blivit så positivt överraskad av Renoir, jag trodde jag hade sett alla hans filmer, och här förelåg ännu ett mästerverk som dessutom var nästan okänt. Filmen är ett underverk. Dramat är perfekt i sin intensitet och passionerade mänskliga psykologi som tränger djupt in, fastän det inte blir någon riktig klimax eller logisk lösning på problemen, som en episod utan slut, men ändå fullt tillfredsställande som sådan, medan musiken understryker filmens högt uppdrivna romantiska karaktär.

L'aigle à deux têtes (1948)

En isolerad kejsarinna utsätts för ett oväntat besök av en anarkist på uppdrag att mörda henne.

Vad man än må tycka om detta överarbetade och överbelastade drama inspirerat av kejsarinnan Elisabeth av Österrike på 1800-talet och hennes personlighet, försett med hela den romantiska miljö som var hennes värld (som "Sissi"-filmerna med Romy Schneider), så är uppslaget här genialiskt. Kejsarinnan har i tio år sört sin mördade äkta man, och hon lever bara för att fortsätta sörja honom, varför hon aldrig visar sig offentligt utom med slöja, när hon en natt, just som hon celebrerar tioårsminnet av sin man med en ensam middag tillsammans med spöket av hans minne, plötsligt blir besökt av en anarkist med uppdrag att mörda henne, men han är svårt sårad. Det märkvärdiga är att han är extremt lik den mördade monarken. Där börjar denna saga.

Musiken av George Auric är fantastisk, och den mest imponerande scenen är när hon ger en bal till tioårsminnet av förlusten, till vilken bal hela societeten är inbjuden och närvarande, när anarkisten gör intrång medan balen bara fortsätter att festa på i slösande prakt, medan hans misslyckade mission övergår i ett drama. Scenografin är utomordentligt praktfull i sin utstuderade detaljrikedom, och även cinematografin är innovativ och intressant, medan också dialogen genom hela filmen är ytterst intensiv och överbelastad. Dramat är av Cocteau själv och utgör ett utmärkt exempel på filmad teater, medan det samtidigt håller sig konsekvent till perfekt realism – allt detta hade kunnat hända. Det är mycket av Mayerlingdramats stämningar här. Filmen är kanske något för lång, parallellhandlingen med polisens aktiviteter går lite väl långt och känns lite onödig, medan man hade kunnat göra mera av huvudtemat. Likväl är det en underbart intressant och fascinerande film för sin kreativa fantasirikedom och den typiskt innovativa andan för Cocteaus produktioner.

Ubåt tigerhajen (*Submarine Command*, 1951)

En intressant studie i ett annorlunda krigsdrama

Detta ovanliga krigsdrama presenterar många spännande krigsproblem genom utomordentliga skådespelare: William Holden och William Bendix matchar varandra perfekt, båda som olika offer för krigstrauman. Holden tillträder befälet på en ubåt samma dag som kriget mot Japan tar slut, men innan detta kritiska moment är uppnått hinner han ändå vara med om en krigsincident som lämnar både Holden och Bendix traumatiserade. Som någon sade, filmen är i själva verket en ovärderlig skildring och beskrivning av PTSD-problemet, då varken Holden eller Bendix någonsin kommer över det. Lyckligtvis förekommer det i filmen även en Nancy Olsen som kan åstadkomma ett lyckligt slut trots allt. Liksom generellt alla ubåtsfilmer är även denna story ytterst fängslande och intressant, medan den samtidigt är en typisk William Holden-film: han gör nästan alltid samma karaktär, alltid sammanbitet seriös, alltid i stora svårigheter, hamnar alltid i ytterst svåra situationer, där han ofta förlorar livet på kuppen, medan han här finner svårigheter i att återvända till och leva ett vanligt liv efter kriget. Det är dock bara verkligt svårt i fredstid – så fort Koreakriget börjar är han i gång igen och blir åter sig själv.

The King's Rhapsody (Möte i Monte Carlo, 1955)

Kung Errol Flynn mellan två damer, en drottning och en älskarinna, som lämnar honom.

Första delen av filmen är en föreställning av genomförd perfektion och verkligt fängslande och fascinerande i sin bedårande skönhet i varje detalj, särskilt dräkterna, musiken och dansscenerna, som kulminerar på bröllopsnatten. Efter bröllopet svalnar intresset, då kungen blir mer melankolisk, som han över huvud taget aldrig egentligen ville bli kung. Ändå är detta ett mycket underskattat mästerverk av skönhet och behag, unikt i sitt slag, och den film som den kommer närmast är väl Ernst Lubitschs sista film "Damen i hermelin" sju år tidigare. Ivor Novellos förtjusande musik bär upp hela filmen och förlämnar den i dess helhet en gyllene ram. Jag kunde inte låta bli att älska den, trots dess brister, dess långsamma tempo, dess sömnfrestande moment och Errol Flynnns mer och mer oengagerade rollspel, fastän han här ändå är lika bra som alltid. Båda damerna är bedårande, men priset går nog ändå till Martita Hunt som drottningmodern, en skådespelerska som alltid är lika oförlikneligt suverän – hon var allra bäst som Miss Havisham i David Leans "Lysande utsikter".

Lek i mörker (*Peyton Place*, 1957)

Utsökt småstadskrönika om kärlek som vare sig den går rätt eller fel ändå triumferar till slut. Denna förskräckliga historia om alla skandaler och mörka hemligheter som försiggår i en idyllisk och paradisisk amerikansk småstad är faktiskt njutbar och väl genomförd i sin oemotståndliga kontinuerliga charm, inte bara för den brydsamma historien, de väl utmejslade karaktärerna, den överväldigande vackra omgivningen, utan mest av allt för sitt synnerligen måleriskt vackra sceneri med bedövande granna färger hela vägen – det förekommer mycket naturscenerier här, vilket förhöjer den idylliska karaktären, och Franz Waxmans musik spelar nästan samma roll här som *Tara's Theme* i "Borta med vinden". Jag älskade filmen och njöt av den, men det är egentligen Arthur Kennedy som spelar bäst i den svåraste rollen med överväldigande konsekvens. Russ Tamblyn gör en intressant karaktär i sin utveckling från en blyg mammas gosse till professionell soldat. Lana Turner fyller hundra år i år, hon var alltid bra om dock aldrig för bra, och här är hon en mogen och väl etablerad yrkeskvinna som blir den som huvudsakligen får tampas med småstadens mardrömmar och andra kvinnor i svårigheter, vilket hon klarar fint, då hon själv varit värst illa ute. Lee Philips som läraren är tillräckligt bra och matchar Lana Turner bra som en annan inte alltför överlägsen karaktär. Det är flickorna som leder handlingen, de är alla framstående, det var ju en dam som skrev romanen, medan Hope Lange som Selena gör bäst ifrån sig, medan också Diane Varsi som Alison är alldeles utmärkt. Trots dess brutala avslöjanden av vad ingen småstadsmänniska vill höra eller veta något om, så är det en underbar film att njuta av och minnas med ömhet.

Merrill's Marauders (1962)

Jeff Chandlers avsked

Detta är en episk film om heroism som drivs till de yttersta gränserna för vad som är möjligt. Det är en sann historia om en av de svåraste och mest extrema bedrifterna i det andra världskriget, när en enhet på 3000 frivilliga under Frank D. Merrill ger sig iväg genom Burmas värsta djungler för att befria viktiga knutpunkter på Burmavägen från Indien till Kina som hålls av japanerna under 1944, där den sista punkten är Myitkyina. Endast ett drygt hundratal överlevde strapatserna, medan Merrill själv led av svåra hjärtproblem. Det är en oerhörd film som går nära in på livet på soldaterna psykologiskt, vilka gör det omöjliga under ständiga protester, och det förekommer naturligtvis nästan myteriartade incidenter, men filmen lyckas göra det hela trovärdigt, då realismen är total och konsekvent. Jeff Chandler var alltid en pålitlig och ytterst sympatisk stjärna, och här gav han sitt yttersta i vad som blev hans sista film – han dog endast 42 år gammal efter en lång rad lysande filmer som satte honom i jämnhöjd med Clark Gable. Det är allt utom en stor film, tyvärr fuskas slutet bort i schablonmässig konventionalism, medan man hade velat dröja kvar lite längre bland soldaterna. Men den är ändå oumbärlig som den är som en dokumentärt ovärderlig episk krigsfilm.

De professionella (The Professionals, 1966)

En djärv räd för att rädda en kidnappad kvinna i Mexico från revolutionära banditer

Den mest intressanta karaktären här är Woody Strode med sin pilbåge som mästertytt, som är något av en outsider från resten av gänget men som icke desto mindre nästan blir den viktigaste av dem. Burt Lancaster och Lee Marvin bildar det perfekta paret för utförandet av operationen, medan Jack Palance faktiskt är svår att känna igen som mexikan, fastän hans brutaliteter omsider förråder honom, då ingen annan hade kunnat vara lika övertygande som sådan. Robert Ryan är mera tystlåten och distansierad, då han också gör intryck av en särpling i sammanhanget redan i början, när han protesterar mot det nödvändiga avlivandet av en häst. Äventyret är magnifikt, man kan alltid lita på Richard Brooks alltid lika professionellt starka regissörsgrepp, och fotot är imponerande i hur det lyckas omfatta den oändliga ödsligheten i det överväldigande klippökenlandskapet, medan Maurice Jarres musik nästan är en besvikelse i sin brist på levande uttryck. Claudia Cardinale gör den perfekta kvinnliga boven med sin heta röst, och man blir lika häpen över hennes handlingssätt som de professionella blir. Den som slutligen räddar henne är Burt Lancaster, som är kvinnokarlen i gänget som har handskats med mexikanska kvinnor förut. Det är en stor och stark western av ovanligt slag, då inga indianer finns med utom en i den allra första scenen, men som vanligt i Mexico förekommer det hur mycket våld och blodspillan som helst medan det inte är någon ände på grymheten. Som film är den mer än affektiv, och de värsta scenerna blir man finkänsligt förskonad från, medan de kanske bara är ännu mer effektfulla för att man görs medveten om dem utan att behöva se dem.

Örnnästet (Where Eagles Dare, 1968)

Richard Burton gör sitt bästa i kampen mot omöjliga odds

Detta är inte bara kanske den bästa Alistair MacLean-filmen tillsammans med "Kanonerna på Navarone" men också en av de bästa krigsfilmerna någonsin genom sin ständigt stegrade spänning och tilltagande *action* samt utomordentliga spel av alla skådespelarna, speciellt Richard Burton och Clint Eastwood förstås, som egentligen är varandras motsatser men som icke desto mindre kompletterar varandra mer än väl. Även storyn är en av MacLeans bästa i sin upptrissade härva av förvirring, förräderi och dubbelspioneri, där missriktat spioneri och dödsfällor hela tiden saboterar det omöjliga uppdraget, som hela tiden blir mera omöjligt att genomföra, medan de ändå lyckas genomföra det mest tack vare den oegentliga hjälpen från Mary Ure och till och med i direkt olydnad mot cheferna. Patrick Wymark är som han alltid är, han kan aldrig spela någon annan karaktär än sin egen, medan tyskarna ges väldigt litet svängrum. Jag såg den för 50 år sedan, men att se den på nytt efter 50 år var synnerligen tacknämligt, då jag fann den så förvånansvärt skickligt gjord. Detta är definitivt en klassiker för alla tider, då den är fullkomligt fri från svaga punkter i sitt oupphörligt tilltagande vibrerande liv av spänning, som huvudsakligen upprätthålls genom fantastiskt skådespeleri.

Järnkorset (The Iron Cross, 1977)

De svåra prövningarna för en oppositionell och nästan pacifistisk officer i tyska armén.

Detta är verkligen ett gediget mästerverk med sitt utomordentliga förverkligande av ohyggliga krigsscener, och med mycket framstående agerande av främst James Coburn men även Maximilian Schell och James Mason bland många andra, medan man måste ha invändningar mot storyn. Är detta verkligen trovärdigt? Kunde tyska soldater vara så djävliga mot sina egna vapenbröder? Det finner jag svårt att tro. Den förintande finalen, när James Coburn för sina sista män tillbaka till de tyska linjerna, måste likväl betecknas som en av de starkaste krigssekvenser som någonsin filmats och påminner mycket i karaktären om "På västfronten intet nytt" från 1931, och Maximilian Schell lyckas trots allt göra sin karaktär trovärdig, fastän detta är det mest kritiska momentet i hela filmen. De blodiga slaktscenerna är så överväldigande mångfaldiga och trängselfyllda av flygande slaktade kroppar, att man måste misstänka att Sam Peckinpah gjorde denna film enkom för att få frossa så mycket som möjligt i visuell grymhet och våld. James Mason utgör en kontrast i sin klarsynta distansiering till sitt jobb, medan Steiner är den mest intressanta karaktären både här och i efterföljaren "Breakthrough" två år senare med Richard Burton i rollen. Det är omöjligt att säga om James Coburn eller Richard Burton gör rollen bättre. Burton spelar en mer ärrad och luttrad veteran, medan Coburn är mera viril. De mest intressanta scenerna är åskådliggörandet av de extraordinära sinnessensationerna som Coburn upplever på sjukhuset efter sin mycket svåra hjärnskakning, där han liksom upplever dubbla verkligheter. Filmen är och förblir ett mästerverk för alla tider, men det är inte något sympatiskt eller tilltalande sådant – Sam Peckinpahs filmer verkar alltid vara i klinisk avsaknad av varje tillstymmelse av humor i sina episka grymhetsskildringar.

Normandies röda ros (Red Rose of Normandy, 2011)

D-dagen ur tyskt perspektiv.

Detta är en av dessa mycket intressanta filmer som antingen väckt hänförd uppskattning eller avfärdats som kalkoner. Tino Struckmann har skrivit och regisserat filmen och spelar själv huvudrollen. Den gjordes på knapphändig budget, vilket inte märks. Filmens genuina karaktär i sin minutiösa rekonstruktion av kriget (efter 65 år) är imponerande, då den är fullkomligt övertygande hela vägen. Den enda karaktären som inte är bra är Rommel, som är helt fel som typ, men alla andra är alldeles tillräckligt bra. Men vad som verkligen förgyller och uppfyller hela filmen med fascinerande och njutbar magi är den utomordentliga musiken av Jonatan Roed – detta är en av de filmer som man frestas att gärna se om bara för att få lyssna och njuta av musiken, som blir särskilt dominerande under den stora invasionen. Storyn försöker krampaktigt vara romantisk, den verkligen anstränger sig åt det hållet, men den kvinnliga huvudskådespelerskan är anskrämligt misslyckad. Hon är bara röda läppar och helt utan själ. Ändå är filmen ett stort ambitiöst försök och beundransvärt som sådant att visa kriget ur tyskt perspektiv – och som sådant är det en fullträff, åtminstone enligt min mening.

Det började i Neapel (It Started in Naples, 1960)

Clark Gable försöker uppfostra italienare men uppnår motsatt resultat.

Slutligen en komedi, då vi måste ha med en sådan också. Detta var Clark Gables nästista film, och man frestas till att påstå att han aldrig var bättre. Han reser till Italien för att ta hand om angelägenheter rörande hans bror i Neapel och blir genast varmt omhändertagen av Vittorio de Sica, en advokat, som genast chockerar honom med att meddela honom sanningen, att hans bror dött i en olycka tillsammans med sin hustru och lämnat ett åttaårigt barn efter sig, en pojke som bor hos hustruns syster på Capri. Problemet är att brodern redan var gift i Amerika, och denna nya italienska naturliga hustru och hennes barn är en fullkomlig nyhet. Så det föreligger juridiska angelägenheter att ta tag i, och deras högar växer.

Lyckligtvis är systemen ingen mindre än Sofia Loren, som genast gör filmen till en sprudlande och härlig komedi som håller i sig hela vägen, även om hon stundtals har sina utbrott. Men pojken är något alldeles extra och faktiskt juvelen i kronan på denna tillställning. Det förekommer mycket tårar och till och med domstolsförhandlingar, men även Vittorio de Sica berikar komedin generöst med extra poänger, och trots alla tårar och allvaret i historien så får allting ett överraskande lyckligt slut. Capris naturliga skönhet, som man tas med på för upptäcktsfärder överallt, berikar ytterligare komedin med briljans och betagande skönhet, och varje scen är en pärla för sig. Ändå är kanske de bästa scenerna där Sofia Loren uppträder på en nattklubb mer än professionellt, och det förekommer även några lokala festligheter. Kort sagt, detta är ytterligare en pärla i den underbara raden av strålande komedier med Sofia Loren och Vittorio de Sica, och här inkluderas även Clark Gable när han är som bäst i den sista film som han verkligen kunde komma till sin fulla rätt i.

Några milstenar, mars 2020

- 2 Martin Ritt 100 år.
- 13 Kung Victor Emmanuel II av Italien, 200 år.
- 16 Bernardo Bertolucci 80 år.
- 24 Steve McQueen skulle ha fyllt 90.
- 30 Anna Sewell 200 år ("Vackre Svarten", den första hästromanen.)

Samtal på vägen – höstresan 1992, del 5: Tillbaka till Athen

På tåget från Sofia till Athen förekom det ett ansevärt antal lustiga ryssar. De hade alla suttit tre dagar på samma tåg från Moskva, två av dem förekom i min kupé och var båda tanter av det robustaste slaget, utseendetypen kulstötterskor. Den ena var storrysk och den andra var lillrysk, och de var oerhört bestyrssamma hela natten, emedan de frös, emedan tågfönstrets mekanism var trasig, varför det drog och särskilt på den storryska, den största, som satt närmast, som det blåste rakt på. En natt i de bulgariska bergen kan vara ganska kall om det drar. Denna imposanta men mycket kultiverade storryska dam genomförde metodiskt det mycket långsamma och tålamodsprövande arbetet att täta hela tågfönstret medelst små pappersremсор, som hon rev från någon sorts rysk katalog och pressade in i skarvarna med hjälp av min kniv. Hennes ganska omfattande bagage var ytterst väl fastsurrat med olika rep och remmar vid en liten behändig rullvagn, och när tullen vid gränsen skulle undersöka allas bagage uppstod det problem med hennes, då det var så ordentligt fastsurrat. Hon hade antagligen tänkt att det skulle förbli så ända till Athen. Praktisk som hon var såg hon dock ingen annan råd än att drastiskt skära av alla rep och remmar med min kniv, varvid troligen ett dygns arbete omintetgjordes. När tullen var färdig med sin undersökning och även sökt efter rymlingar och flyktingar under allas sitsar, så var hela kupén översållad av olika spridda delar av olika ryska mänskors inspekterade bagage. Det mesta av de patetiskt spridda delarna var storryskans. Likväl företog hon sig heroiskt och utan den minsta tvekan det omfattande företaget att åter surra fast allt sitt bagage vid sin behändiga lilla vagn igen, som det en gång hade varit. Klockan sex på morgonen var hon tack vare lillryskans och min assistans någorlunda färdig och hade då sett sig nödsakad att skarva extra med några rullar medhavd gasbinda.

Två andra ryssar i samma vagn blev mina synnerliga vänner, och de fick mig att lova att komma och hälsa på dem i Moskva. De utrustade mig med sina namn, adresser och telefonnummer, de var båda entusiastiska tennisspelare, så om jag kommer till Moskva någon gång lär jag nog ringa upp dem och åtminstone kontrollera att dessa båda helt entusiastiska farbröder fortfarande lever. De hette Sasja och Valja (Valentin).

Trots sina finskurna pappersremсор runt hela fönstret förkylde sig de båda tanterna under natten, så de behagade stanna kvar i Thessaloniki för att hämta andan, slicka sina sår och förfriska sig. Deras platser övertogs i stället av två unga engelskor, som när dagen i Grekland blev för het energiskt och metodiskt tog sig före att avlägsna samtliga pappersremсор instoppade runt hela fönstret, varvid en hel

natts mödosamt arbete beslutsamt omintetgjordes, varefter dock detta hårt bearbetade fönster åter kunde öppnas och brukas till det nyttiga ändamålet att släppa in frisk hälsosam luft, som nu dock var lika het som den i bergen i Bulgarien varit kall. Det var då bara jag kvar i kupén som kände till hemligheten med det vadderade fönstret, som hållit två väl vadderade ryskor så extremt sysselsatta en hel natt att de överansträngt sig och ådragit sig förkylningar, men jag nämnde ingenting av hela den romanen för engelskorna.

I Athen sammanträffade jag på nytt med doktor Sandy, som meddelade mig nya högtintressanta nyheter från Indien. (Jag hade i Konstantinopel fått bud om att jag måste återbesöka Athen. Därför skrotades Jugoslavien.) I all korthet gäller det för mig att vara i Benares den 15.11, då både herr Singh och Westerberg kommer att vara där då. Vilka andra som eventuellt kommer att dyka upp vid tillfället visste han inte. Således är min Indienresa redan helprogrammerad: flyg till Goa den 9.11, några dagar där hos mina vänner, tåg till Benares, kanske Agra på återvägen, och åter till Goa. Jag berättade för doktor Sandy om min vän Alexandros' argument från Alexandria, och han var mycket nöjd. "Med det argumentet, som egentligen bara går ut på hänsynstagande även till hedniska företeelser, kan du möta hela Asien. Men om jag känner hinduismen och buddhisterna rätt kommer din alexandrinske väns försvar för kristendomen inte att vara tillfyllest för islam."

Jag berättade även för honom om den pågående politiska krisen i Bulgarien och om mina samtal med ryssarna på tåget. Han lugnade mig avsevärt. "Kommunisterna i Bulgarien har ingen chans. Rysslands kommunister kan aldrig resa sig mera, och även om de gjorde det skulle det i så fall bli bara för att falla desto djupare. Samma sak i Bulgarien. Kommunismen har förlorat sin grund och gjort sig vedervärdig för alla tider. Socialismen har inträtt i sin ålderdom och nästan redan i sin senilitet och kan bara självdö om den inte fattar att den redan blivit en anakronism. Vilka stöder kommunismen i Bulgarien?" De gamla och ärkekonserverna. "Och ungdomen?" De föredrar popmusik och coca-cola. "Där ser du. Kommunismen har ingen chans."

Vi hade en angenäm lunch i en trädgård i Plaka, och vi diskuterade även Italiens och Greklands olikheter. Till min förvåning föredrog han Italien.

"Vi får inte glömma, att Antiken dog ut i Grekland genom kristendomen och Konstantinopels fall, medan den överlevde i Italien. Hela det historiska fenomenet renässansen var uteslutande en italiensk företeelse, som helt pånyttfödde hela Antiken med alla dess estetiska ideal, medan Grekland aldrig hade någon renässans utom i liten men desto mer blodig utsträckning på 1800-talet mest genom skotten Lord Byrons initiativ. Och turkarna hade aldrig kunnat erövra Konstantinopel om inte grekerna själva förrått sin konung och själva valt den turkiska överhögheten av krassa skattetekniska skäl."

"Men venetianarna bombade Akropolis," var det enda motargument jag kunde komma med.

"Det har du rätt i, och det var även venetianarna i Italien som först vägrade Konstantinopel sin hjälp, medan genuesarna ställde upp. Det huvudsakliga förräderiet skedde dock genom grekerna själva. Problemet med grekerna är att de aldrig kunnat lita på varandra, medan italienarna ändå en gång lyckades förena sig under Rom."

"Men var inte det största förräderiet mot Konstantinopel, när Västeuropa riktade det fjärde korståget mot staden och då redan plundrade den och gjorde den försvarslös mot turkarna?"

Han gav mig rätt i detta. Således gav vi båda varandra mest rätt hela tiden.

(I nästa nummer: *Fram till Venedig*)

"Sunt förnuft och vetenskap har alltid körts över av ignoransens dumhet."

Ett nytt paradigm

Problemet är att människan förlorat all trovärdighet.
Han har förstört all världen genom krig, miljöförstöring,
utrotning av andra arter, både djur och flora,
en förgiftning av naturen över hela världen;
så det finns ej någon sansad man mer som kan tro på människan,
som biologiskt är bankrutt, som skapat megastäder
som har urartat till giftiga skrottpippar,
som blott spyr ut mera gifter som förgiftar all naturen,
det han har att leva på, i omedveten självmordsdrift
av egen dumhet, ignorans och vägran att förstå sig själv.
Så vi har globala kriser av universella varjehanda slag,
och nu har vi Coronahotet, som kan ses som något av
naturens egen hämnd på människan för hennes oansvarighet
och ett försök att återställa en balans i Gaia
i ett livräddningsförsök av livet och naturen
från den mänskliga suicidala destruktiviteten.
Vi vet inte vad det här skall leda till
då vi alltjämt befinner oss i början,
men allt tyder på en sorts revolution och ett nytt paradigm,
som vi blir illa tvungna till att acceptera genom anpassning därefter.

Göteborg den 13 mars 2020